

Bieńkowski, Tadeusz

"Dejiny české a slovenské pedagogiky", Jozef Matej, Bratislava 1976 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 21, 261-262

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jozef Matej a kolektiv, *DEJINY ČESKEJ A SLOVENSKEJ PEDAGOGIKY*. Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, Bratislava 1976, ss. 501, ilustr.

Książka budzi szczególne zainteresowanie polskiego historyka oświaty zarówno ze względu na syntetyczne ujęcie dziejów szkolnictwa, wychowania i myśli pedagogicznej w bliskim nam kraju, jak i z uwagi na duże zalety formalne. Tom opracowany przez Mateja i zespół jest podręcznikiem akademickim przeznaczonym dla studentów wydziałów pedagogicznych i innych kierunków humanistycznych. Jest to podręcznik nowoczesny, dostosowany do obecnych wymagań dydaktycznych, napisany przez zespół znakomitych specjalistów. Zalety metodyczne tej książki polegają na bardzo przejrzystym rozłożeniu materiału, konsekwentnym zachowaniu we wszystkich rozdziałach określonego toku wykładu (wstęp — wykład zasadniczy — podsumowanie — literatura dotycząca omawianych zagadnień), na trafnie dobranych licznych ilustracjach uzupełniających tekst podręcznika. Zaletą formalną podręcznika jest też ujęcie całości dziejów pedagogiki czeskiej i słowackiej w jednym tomie. Świadczy to wymownie o rzeczowości i konkretności wykładu.

Tom wyposażony jest w indeks nazwisk oraz obszernie streszczenia każdego rozdziału w języku rosyjskim, niemieckim i angielskim. Pozwala to na wystarczającą orientację w treści książki czytelnikom nie znającym języka czeskiego. Z tego względu podręcznik może służyć w pewnym sensie również jako informator dla cudzoziemców, informator dobrze wprowadzający w problematykę, gdyż streszczenia są treściwe i nasycone faktami.

Równie interesujący i pouczający jest podręcznik od strony merytorycz-

nej. I tutaj zaznacza się utrzymanie we wszystkich rozdziałach pisanych przez różnych autorów jednolitości i konsekwencji metodologicznej i przestrzeganie wszystkich założeń ogólnych scharakteryzowanych we Wstępie.

Wstęp napisany przez J. Mateja wyklada ogólne zasady opracowania tego podręcznika i ujęcia problemu dziejów pedagogiki czeskiej i słowackiej. Dzieje pedagogiki — w ujęciu Mateja — to historia myśli pedagogicznej, połączona z historią praktyki dydaktyczno-wychowawczej na ziemiach czeskich i słowackich. Dzieje pedagogiki zatem obejmują łącznie historię szkół, historię wychowania i historię teorii pedagogicznej. Układ bardzo obszernego materiału jest oczywiście chronologiczny i całość dziejów dzieli na epokę feudalizmu (do roku 1848), epokę kapitalizmu (1848—1945) i epokę socjalizmu (od roku 1945). Wstęp zapowiada również, że autorzy, kierując się zasadą materializmu historycznego, w dziejach teorii pedagogicznej ukazali zmagania myśli materialistycznej i społecznie postępowej z idealistyczną i zachowawczą. Na tej samej zasadzie w dziejach szkół i wychowania starano się pokazać walkę mas ludowych o dostęp do oświaty przeciw warstwowi feudalnym i kapitalistycznym.

Odmienność losów politycznych ziem czeskich i ziem słowackich do roku 1918 skłoniła autorów podręcznika do odrębnego rozpatrywania sytuacji w tym okresie w Czechach i Słowacji. Wykład dotyczący obu tych krajów biegnie paralelnie obok siebie aż do utworzenia w roku 1918* wspólnego państwa Czechów i Słowaków.

Autorzy podręcznika szczególnie

wiele uwagi poświęcili ludziom, którzy w ciągu wieków związani byli z działalnością pedagogiczną — nauczycielom, wychowawcom, organizatorom i reformatorom szkół, teoretykom myśli pedagogicznej. Można nawet powiedzieć, że omawianie działalności organizacyjnej i społecznej setek pedagogów zasłużonych dla szkolnictwa w Czechach i na Słowacji przesunęło na plan dalszy zagadnienie treści nauczania i programów szkolnych. Naruszenie proporcji między opisem dokonań poszczególnych pedagogów i wydarzeń z ich życia a charakterystyką programów szkolnych i treści nauczania zachodzi konsekwentnie we wszystkich rozdziałach podręcznika. Stosunkowo więc niewiele — jak na zakres i doniosłość książki — można się dowiedzieć, czego i jak uczono w różnych szkołach w kolejnych okresach historycznych. Natomiast jest w książce bardzo wiele informacji o problemach organizacyjnych szkół, uzależnieniu pracy szkół od sytuacji społecznej oraz o poglądach pedagogów i działaczy społecznych związanych z pracą oświatową.

Wśród liczego grona czeskich i słowackich pedagogów teoretyków i nauczycieli praktyków wymienionych w książce dominuje potężna indywidualność Komeńskiego, który stał się prawdziwym filarem pedagogiki na ziemiach czeskich i słowackich i ukierunkował na bardzo długo metody kształcenia i wychowania. Komeński był i pozostał nadal symbolem rodzimej postępowej pedagogiki i jego wizerunek zdobi stronę tytułową podręcznika.

Czytelnik poszukujący „poloników” w dziejach pedagogiki naszych południowych sąsiadów znajdzie w podręczniku tylko niewiele nazwisk i wydarzeń. Wędrowni humaniści pedagogicy, działający w wieku XVI w Polsce i na Węgrzech (W. Eck, L. Coxe, J. Mylius, J. Sartorius, J. Rezik), pobyt Komeńskiego w Polsce, oddziaływanie *Chowanny* na P. Hečko, słowackiego teoretyka wychowania, to momenty uchwytnie przy lekturze tomu. Wszelako polskiemu czytelnikowi znacznie bardziej pomocne w studiach mogą być niezliczone wprost refleksje porównawcze narzucające się przy czytaniu opisów sytuacji społecznej szkół w Czechach i na Słowacji od wieku XIV. Refleksje, które bardzo wyraziście ukazują na przestrzeni wieków wspólność i odmienność dziejów szkół i rozwój myśli pedagogicznej w naszych krajach.

Podręcznikowy tom dziejów pedagogiki czeskiej i słowackiej stanie się bardzo pożyteczną i wręcz nieodzowną lekturą dla licznych polskich historyków oświaty, którym nieraz przyjdzie się odwoływać do bogatego zasobu faktograficznego zawartego w tomie.

Książka opracowana przez Mateja i zespół jest pod wieloma względami podręcznikiem wzorowym. Jest wybitnym osiągnięciem naukowym i przykładem doskonałe zorganizowanej pracy zespołowej.

Tadeusz Bieńkowski

Józef Wojtal, WYDAWNICTWO KSIĄŻEK SZKOLNYCH W ZAKŁADZIE NARODOWYM IM. OSSOLIŃSKICH 1876—1918. Ossolineum, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1976, ss. 192.

Upowszechnianie słowa polskiego w społeczeństwie Galicji przełomu XIX i XX w. było jednym z najbardziej eksploatowanych celów działalności licznych polskich stowarzyszeń społeczno-kulturalnych, partii politycznych, korporacji zawodowych i szkół różnych kategorii.

W realizacji tego celu niepoślednią rolę odegrała polska książka szkolna. Przeznaczona w zasadzie dla dzieci i młodzieży, trafiała przecież do rąk społeczeństwa dorosłego, które w wyniku nastania czasów autonomicznych oraz rozwoju szkolnictwa dla ludu stawało się